

Η Κοινότητα Παναγιάς

Η Πάνω Παναγιά, γνωστή και ως Παναγιά, είναι το ορεινότερο χωριό της επαρχίας Πάφου, όπου βρίσκεται σε υψόμετρο 900 μέτρων, 36 χιλιομέτρων βορειοανατολικά της πόλης Πάφου. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, ο πληθυσμός της κοινότητας ανερχόταν στους 481 κατοίκους. Το χωριό γειτονεύει στα δυτικά με την κοινότητα της Ασπρογιάς, στα νότια με τις κοινότητες Στατός-Άγιος Φώτιος, Κοιλίνεια, Βρέτσια και Γαλαταριά ενώ στα βόρεια εκτείνεται το κρατικό δάσος Πάφου.

Ιστορική αναδρομή

Το χωριό Παναγιά υπολογίζεται ότι χτίστηκε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο, στο ενδιάμεσο της χρονολογικής περιόδου (1735 μ.Χ-1794 μ.Χ.). Σύμφωνα με γραπτή πηγή, χειρόγραφο του Ρώσου ιερομόναχου (Barsky), ερχόμενος από το μοναστήρι της Παναγίας του Κύκκου προς το μοναστήρι της Χρυσορογιάτισσας, αναφέρει την ύπαρξη ενός άσπρου βουνού (ίσως το Βουνί Παναγιάς), χωρίς όμως να κάνει αναφορά σε συγκεκριμένο χωριό. Τα πρώτα στοιχεία που δηλώνουν την ύπαρξη του χωριού Παναγιάς, εμφανίζονται το 1794 μ.Χ. σε χειρόγραφο του μοναστηριού Χρυσορογιάτισσας.

Το χωριό πιστεύεται πως δημιουργήθηκε από την μετακίνηση κατοίκων από οικισμούς γύρω από το χωριό, γεγονός το οποίο διαπιστώνεται από ερείπια παλιών οικισμών που έχουν βρεθεί στη γύρω περιοχή. Πολλές από τις παλιές εικόνες που υπήρχαν στον κύριο ναό του Αγίου Γεωργίου Παναγιάς προέρχονται από τα παρεκκλήσια των οικισμών αυτών, υποδηλώνοντας έτσι την μετακίνηση τους και τη δημιουργία του χωριού. Σύμφωνα με μια παράδοση, το χωριό Παναγιά υπήρχε σε χαμηλότερη θέση από τη σημερινή, μια περιοχή με πολλά εργαστήρια εκκοπής και κατεργασίας δασικών δέντρων, την Πελεκανιάκα. Μετά από καθίζηση του εδάφους, οι κάτοικοι της περιοχής κατέφυγαν και έφτιαξαν νέο οικισμό δημιουργώντας τη σημερινή Πάνω Παναγιά.

Ονομασία του χωριού

Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή και επικρατέστερη, το χωριό πήρε το όνομά του διότι χτίστηκε ανάμεσα σε εκκλησίες αφιερωμένες στην Παναγία, της Παναγίας της Ελεούσας, της Χρυσορογιάτισσας, της Σάρκας, του Σίντι και του Κύκκου. Η δεύτερη εκδοχή αναφέρει πως το χωριό χτίστηκε στην περιοχή «Πάνω Αγυιά», ενώ με την πάροδο των χρόνων η λέξη έχασε την ορθογραφία της και έγινε Πάνω-Αγιά και έπειτα, Παναγιά.

Σημεία αναφοράς

- **Μοναστήρι Παναγίας Χρυσορογιάτισσας** : Το μοναστήρι ιδρύθηκε το 1152 μ.Χ. από τον μοναχό Ιγνάτιο, ο οποίος βρήκε την εικόνα στην περιοχή «Μουλιά» και τη μετέφερε στο βουνό, οικοδομώντας και τους πρώτους χώρους του. Σύμφωνα με την παράδοση, η εικόνα ρίχτηκε στη θάλασσα της Ισαυρίας στην Κιλικία (σημερινά τουρκικά παράλια) από μια γυναίκα κατά την περίοδο της Εικονομαχίας και με τη βοήθεια των ρευμάτων, έφτασε στο λιμανάκι της σημερινής Αχέλειας. Εκεί κοντά, παρέμεινε κρυμμένη σε ένα μικρό σπήλαιο για 400 περίπου χρόνια, μέχρι τον δεκαπενταύγουστο του 1152 μ.Χ., όταν ο Ιγνάτιος

οδηγούμενος από μεγάλο φως, βρήκε την εικόνα και τη μετέφερε στη σημερινή τοποθεσία της μονής. Το μοναστήρι λειτούργησε το 1827 ως σχολείο όπου φοιτούσαν παιδιά από την Παναγιά και τις γύρω περιοχές. Το 1882 σταμάτησε τη λειτουργία του εφόσον άρχισαν να ιδρύονται σχολεία στην Παναγιά και στα γειτονικά χωριά.

- **Ξωκλήσι Παναγίας της Ελεούσα** : Είναι ένα κτίσμα του 14ου αιώνα με ρυθμό βασιλικής, αφιερωμένο στην Παναγία την Ελεούσα του Κύκκου και βρίσκεται υπό την προστασία του Αρχαιολογικού Μουσείου Κύπρου. Η Παναγία η Ελεούσα θεωρείται θαυματουργή κυρίως για τις επιδημίες και τους θανάτους, έτσι σε τέτοιες καταστάσεις οι κάτοικοι του χωριού «νημάτων» (τοποθέτηση βαμβακερών νημάτων) την εκκλησία για να σταματήσουν το κακό. Αυτό το έθιμο εξακολουθεί να υπάρχει και στις μέρες μας για την ανάγκη ευχαριστίας προς την Παναγία. Η Παναγία Ελεούσα γιορτάζεται στις 15 Αυγούστου.
- **Βουνί Παναγιάς**: Το Βουνί Παναγιάς ανήκει στο δίκτυο «Natura 2000», διατηρώντας βιότοπους με σημαντικό βαθμό φυσικότητας που παρέχουν καταφύγιο σε ένα μεγάλο αριθμό σημαντικών και απειλούμενων ειδών χλωρίδας και πανίδας. Το Βουνί της Παναγιάς, παρά τη μικρή του έκταση, φιλοξενεί το 27% των ενδημικών φυτών της Κύπρου. Επίσης, η πλούσια πανίδα που φιλοξενεί τόσο σπονδυλωτά όσο και ασπόνδυλα είδη, αποτελεί αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της περιοχής. Ξεχωριστά είδη είναι το αγρινό (*Ovis gmelini orphion*), το σιαχινολάγουδο (*Buteo rufinus*) τα ενδημικά είδη σκαλιφούρτα (*Oenanthe cyprica*) και τρυπομάζης (*Sylvia melanothorax*), αρκετά είδη πεταλούδων όπως η *Glaucopsyche raphos* καθώς και ενδημικών σαλιγκαριών.
- **Λαογραφικό Μουσείο**: Μέσα στο Λαογραφικό Μουσείο υπάρχουν εκθέματα καθημερινής χρήσης των κατοίκων της Παναγιάς. Τα οικιακά σκεύη φουρνίσματος της νοικοκυράς, τα εργαλεία του τσαγκάρη, του σκαρπάρη, του κωμοδρόμου και άλλων παραδοσιακών τεχνιτών δεσπόζουν στο μουσείο.
- **Οικία- Ιστορικό Πολιτιστικό κέντρο του Εθνάρχη Μακαρίου III**: Η οικία λειτουργεί ως μουσείο στεγάζοντας οικιακά σκεύη και αγροτικά εργαλεία που χρησιμοποιούσαν τα μέλη της οικογένειας, και στο Πολιτιστικό Κέντρο εκθέτονται διάφορες ενδυμασίες καθώς και άλλα προσωπικά αντικείμενα του Αρχιεπισκόπου.

Καλλιέργειες – Παραγωγή προϊόντων

Η κύρια ασχολία των κατοίκων είναι η αμπελουργία κατατάσσοντας την κοινότητα ως μία από τις πρώτες στην καλλιέργεια αμπελιού σε όλη την Κύπρο, παράγοντας διάφορα υποπροϊόντα όπως καλό κρασί, ζιβανία, παλουζέ, σουσουκό, σταφίδες, κ.ά. Εκτός από τους αμπελώνες στο χωριό, συναντά κανείς καλλιέργειες οπωροφόρων δέντρων, όπως μηλιές, κερασιές, αχλαδιές, καρυδιές, ελιές, αμυγδαλιές κ.ά.